

Handreiking Aansprakelijkheid Maatschappelijke Initiatieven

V1 2021 - 2022

DEMOCRATIE
in actie

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Leeswijzer	3
Deel A – Algemeen over aansprakelijkheid	4
1. Wat is aansprakelijkheid en waarom is het belangrijk?	4
2. Wat is bijzonder aan aansprakelijkheid?	4
2.1. Bestuurdersaansprakelijkheid (zie 4)	4
2.2. Contractuele aansprakelijkheid (zie 5)	5
2.3. Schuldaansprakelijkheid (zie 6)	5
2.4. Risicoaansprakelijkheid (zie 7)	5
3. Waarom is aansprakelijkheid belangrijk voor jouw maatschappelijk initiatief?	6
Deel B – Aansprakelijkheid en maatschappelijke initiatieven	7
4. Bestuurdersaansprakelijkheid	8
4.1. Verzekeringen zijn belangrijk	9
4.2. Hoe werkt aansprakelijkheid bij niet-formele groepen?	9
4.3. Hoe werkt aansprakelijkheid als je lid bent van een vereniging?	9
5. Contractuele aansprakelijkheid	10
5.1. Maak complexe afspraken eenvoudig	10
5.2. Aansprakelijkheid en het Uitdaagrecht	12
6. Schuldaansprakelijkheid	12
6.1. Voorkomen is beter dan genezen	12
6.2. Methode Vlinderen	14
6.3. Schuld door verwijtbaar handelen	15
6.4. Zorgplicht en jouw maatschappelijk initiatief	16
7. Risicoaansprakelijkheid en wettelijke aansprakelijkheid	17
7.1. Bezittingen en eigenaarschap	17
7.2. Risicoaansprakelijkheid is overal	17
7.3. Wettelijke aansprakelijkheid	18
7.4. Methode 'Vlinderen' en Zorgplicht	19
Deel C – Praktisch omgaan met aansprakelijkheid in 7 stappen	20
8. Het 7-stappenplan	20
8.1. Het kost tijd	21
8.2. Inventariseer genoeg	23
8.3. Doe het samen	24

8.4. Inschatten van risico's en schade	25
8.5. Verminderen, voorkomen en accepteren	26
8.6. Maak afspraken en leg ze vast	28
8.7. Schade repareren en betalen	30
8.8. Communiceer intern en extern (volgend jaar weer?)	31
COLOFON	32
Auteurs	32

Inleiding

Sinds enige jaren is er aandacht voor de diverse juridische belemmeringen waar maatschappelijke initiatieven mee te maken hebben. Aansprakelijkheid en schade wordt gezien als 1 van die lastige hobbels voor actieve bewoners en vrijwilligers. Het rapport Regel die Burgerinitiatieven (2014) dat Verhijde & Bosman opstelden voor het Ministerie van BZK maakt duidelijk hoe lokale overheden (gemeenten) omgaan met aansprakelijkheid bij de behandeling van burgerinitiatieven. Maar wat mist is een praktische en leesbare aansprakelijkheidsgids voor actieve bewoners. Deze handreiking moet dat tekort aanvullen.

Een handreiking voor initiatiefnemers en actieve bewoners schrijven over de juridische wereld van aansprakelijkheid, risico's en schade is niet makkelijk. Want juridische teksten zijn voor veel mensen moeilijk te begrijpen. Het is saai en meestal ook onleesbaar door vaktaal en jargon. Goed, deze handreiking is anders geschreven. Het uitgangspunt is dat de actieve bewoner, de initiatiefnemer en de vrijwilliger het snapt en kan gebruiken, als zij bezig zijn met hun maatschappelijke activiteiten en initiatieven. De handreiking is een heel praktische gids geworden, met als hoofddelen: wat is aansprakelijkheid, waarom is het belangrijk voor jouw maatschappelijk initiatief en hoe kun je er het beste mee omgaan.

In de handreiking staan veel instructies, schema's, checklists en andere praktische tools, tips en trucs. Het is geen studieboek of onderzoek, maar je leert over aansprakelijkheid, risico's en schade als je de handreiking echt gebruikt.

Leeswijzer

De handreiking bestaat uit 3 delen. Deel A gaat over wat aansprakelijkheid eigenlijk is, wat het met schade te maken heeft en waarom je als initiatiefnemer hier mee bezig moet zijn. Deel B leidt je door 4 vormen van aansprakelijkheid en maakt duidelijk wanneer het een rol speelt voor jouw initiatief. Deel C begint met een heus 7-stappenplan Omgaan met aansprakelijkheid, en helpt je daarna met het organiseren van de uitvoering ervan. Want van alles weten over aansprakelijkheid en schade is mooi, maar er echt iets mee doen is beter. Hoe dan? Gewoon, aan de slag gaan.

Deel A – Algemeen over aansprakelijkheid

1. Wat is aansprakelijkheid en waarom is het belangrijk?

Deze handreiking gaat over aansprakelijkheid bij maatschappelijke initiatieven. Niet echt een onderwerp waar je als actieve bewoner mee bezig bent. Maar soms kan het niet anders. Er gebeurt een ongeluk bij jouw initiatief, er gaat iets kapot en er is schade. De centrale vraag is dan – wie betaalt de schade? Voor je het weet zit je tot over je oren in het juridisch gedoe, blijkt de vrijwilligersverzekering toch anders te werken dan je dacht en kost het je veel tijd en aandacht om alles uit te zoeken en op te lossen. Kan dat niet anders?

Jazeker! Deze handreiking gaat je daarbij helpen. In 8 korte hoofdstukken behandelen we alles dat je moet weten over aansprakelijkheid, aansprakelijk gesteld worden, risico's, schade en schadevergoedingen. In gewone taal en zo praktisch mogelijk. Met voorbeelden en checklists die je direct kunt gebruiken. Met duidelijke instructies en superhandige tools om snel tot acties te komen. Laat je niet afschrikken door juridische vaktermen, gebruik gewoon deze handreiking. Laten we meteen beginnen. Uitgangspunt in Nederland is dat iedereen zijn of haar eigen schade betaalt. Juristen noemen dit: iedereen draagt zijn of haar eigen schade. Daar is niets ingewikkelds aan. Als je iets kapot maakt en daar zitten kosten aan, dan betaal je die zelf.

Wat betekent dan aansprakelijkheid bij schade? Aansprakelijkheid is de juridische term die zegt dat je verantwoordelijk bent of dat je verantwoordelijk gehouden wordt voor schade. In de regel leidt die aansprakelijkheid ook tot de plicht om de schade te vergoeden. Dus als je verantwoordelijk bent voor de kosten, dan moet je die ook betalen. Je kunt ook een verzekering afgesloten hebben die de betaling voor jou gaat doen. Ofwel, schade is vergoeden of laten vergoeden (verzekeren).

2. Wat is bijzonder aan aansprakelijkheid?

Dat je verantwoordelijk bent of gesteld kan worden voor schade die je zelf veroorzaakt (iedereen draagt zijn of haar eigen schade) is het algemeen geldend principe. Als je wilt weten wie opdraait voor de kosten, kijk je eerst wie de schade veroorzaakt heeft. Maar dat is niet het hele verhaal, anders zou je nu kunnen stoppen met lezen. Aansprakelijkheid is bijzonder omdat er een paar situaties zijn waar – in aanvulling op het principe dat iedereen zijn of haar eigen schade draagt – de aansprakelijkheid voor schade niet bij jezelf maar bij anderen ligt. De juridische uitdrukking is dat de aansprakelijk is verlegd naar een ander. Dat is natuurlijk superhandig om te weten, want het kan je regelwerk en kosten schelen. Maar let even op, want het kan ook gebeuren dat anderen de aansprakelijkheid bij jou leggen, dus de omgekeerde situatie. Klinkt logisch, toch?

Er zijn 4 situaties waar aansprakelijkheid bij een ander ligt. Hieronder staan deze aansprakelijkheid situaties genoemd met een hele korte samenvatting hoe dat dan werkt. In deel B gaan we uitgebreider in op deze bijzondere situaties rond aansprakelijkheid.

2.1. Bestuurdersaansprakelijkheid (zie 4)

Dit speelt bij een formele vereniging, coöperatieve vereniging of stichting, met een bestuur. Als de bestuursleden goed werken (behoorlijk bestuur) en er ontstaan ergens kosten of schade, dan is de vereniging of stichting hier aansprakelijk voor. Zo is de aansprakelijkheid verplaatst van de bestuursleden naar de organisatie. Maar als de bestuursleden niet volgens de afspraken werken (wanbeleid) of besluiten nemen die schadelijk zijn voor de organisatie (ernstig vergrijp), dan kunnen de bestuursleden persoonlijk (hoofdelijk) aansprakelijk gesteld worden en wordt de aansprakelijkheid niet overgenomen door de vereniging of stichting.

2.2. Contractuele aansprakelijkheid (zie 5)

Contractuele aansprakelijkheid speelt bij alle afspraken die je maakt en alle overeenkomsten die je aangaat met een andere partij of persoon. Een overeenkomst gaat vaak over een dienst of product. Als iets niet klopt volgens het contract en je hebt daar schade van (ofwel, het kost je geld), dan kun je de andere partij aansprakelijk stellen voor deze schade. Dat geldt natuurlijk ook omgekeerd.

Let op, als er schade ontstaat maar het contract is wel goed uitgevoerd, dan speelt contractuele aansprakelijkheid niet. Alleen als 1 van de partijen zich niet aan de afspraken houdt, kun je mogelijke kosten gaan verhalen.

2.3. Schuldaansprakelijkheid (zie 6)

Als je een incident veroorzaakt hebt (zoals een ongeluk, een ongeval of andere calamiteit), dan kunnen anderen jou aansprakelijk stellen voor de schade die zo ontstaan is. Bij schuld aan het ongeluk word je aansprakelijk gesteld voor de schade hieruit. Soms ontstaat schade niet omdat je iets gedaan hebt, maar juist omdat je iets niet gedaan hebt, maar eigenlijk wel had moeten doen. Ook dat valt onder schuldaansprakelijkheid als dat je schuld hebt door ‘verwijtbaar handelen (en nalaten)’. Tot slot, als nu blijkt dat je iets hebt gedaan dat schade oplevert en dat ook nog strafbaar is, dan heet dat strafrechtelijke aansprakelijkheid. Die bespreken we verder niet.

2.4. Risicoaansprakelijkheid (zie 7)

Risicoaansprakelijkheid gaat niet over contracten, schuld of bestuur. Risicoaansprakelijkheid speelt een rol als je iets in eigendom hebt of als je ergens eigenaar van bent. Denk hierbij aan gebouwen, gronden, vervoersmiddelen, enzovoorts. Er valt een dakpan van je huis of er breekt een tak van de boom in jouw tuin af en daar komt schade van, dan ben jij als eigenaar hier aansprakelijkheid voor. Het maakt niet uit of je hier schuld aan hebt, het is jouw huis en jouw boom.

Let op, je kunt natuurlijk wel zoveel mogelijk proberen te voorkomen dat de dakpan valt of de tak afbreekt. Dan maak je het risico kleiner dat er schade ontstaat.

Let op, risicoaansprakelijkheid verdwijnt als sneeuw voor de zon als je geen eigenaar meer bent. Naast risicoaansprakelijkheid door eigenaarschap kent de Nederlandse wet een aantal specifieke eigendomsrelaties. Hier is de eigenaar steeds aansprakelijk voor schade. Als dieren bijvoorbeeld schade veroorzaken, is de dierenbezitter hier aansprakelijk voor. Ouders zijn aansprakelijk voor schade als hun kinderen (tot 14 jaar) iets kapot maken. Werkgevers zijn aansprakelijk voor schade veroorzaakt door hun werknemers.

Let op, ook vrijwilligers worden gezien als werknemers in het kader van wettelijke aansprakelijkheid.

Het is belangrijk dat je snapt dat risicoaansprakelijkheid niet overgedragen kan worden aan een andere partij. Zolang je de eigenaar bent van het gebouw, het terrein, de auto, het dier of de werkgever van de werknemer, ben je altijd risicoaansprakelijk.

3. Waarom is aansprakelijkheid belangrijk voor jouw maatschappelijk initiatief?

Misschien heb je de pijp al aan Maarten gegeven na het doorlezen van het vorige hoofdstuk. Al die ingewikkelde kwesties over aansprakelijkheid en schade, het is gewoon niet jouw ding. Je wil graag bezig zijn met je prachtige maatschappelijke initiatief en je zit zeker niet te wachten op die juridische wolk van regelgedoe.

Toch is het voor jouw initiatief belangrijk om meer te weten over en meer te doen met aansprakelijkheid en schade en wel om deze 3 redenen:

◆ Voorkomen is beter dan genezen!

Zeg nu zelf, je wilt toch ook voorkomen dat er een incident gebeurt? Dat betekent dat er vooraf maatregelen worden genomen. Dan is het handig dat je iets weet over aansprakelijkheid, want dat neem je in 1 moeite mee. Neem je verantwoordelijkheid en ga ermee aan de slag.

◆ Kennis is macht!

In Nederland is het sinds kort mogelijk dat maatschappelijke initiatieven taken en werk van de gemeente overnemen, omdat zij dat beter kunnen (Uitdaagrecht of Right-to-Challenge). Maar gemeenten staan niet te trappelen, blijkt uit recent onderzoek. Waarom? Omdat zij bang zijn voor alles dat met aansprakelijkheid en maatschappelijke initiatieven te maken heeft. Als jij jouw gemeente wilt uitdagen, lees deze handreiking en gebruik de handige tools. Zo laat je zien dat jij de zaakjes rond aansprakelijkheid en schade prima op orde hebt.

◆ Wees geen kikker of struisvogel!

Ook als je niks hebt met dat juridische gezeur, de wereld van aansprakelijkheid, risico's en schade verdwijnt er niet door. Het heeft geen zin om je kop in het zand te steken of in de pan te blijven zitten als die gaat koken. Jouw maatschappelijke initiatief is niet de uitzondering voor de Nederlandse wet. Of je nu actief bent in een moestuin of in een energiecoöperatie, of je nu een wonen met zorginitiatief doet of een reparatiedienst uitvoert, risico's, schade en aansprakelijkheid zijn een fact of life. Doe er iets mee!

Hoe dan? Je gezond verstand gebruiken, goed voorbereiden en de acties echt uitvoeren. Het is niet nodig om alles over aansprakelijkheid te gaan lezen. Met de uitleg in deze handreiking kom je al een heel eind. Denk wel zelf na en neem niet klakkeloos alles over wat in de handreiking staat. Maar dan ben je er niet! Lezen is mooi, doen is beter. Dus gebruik de handleiding ook om maatregelen te nemen, als dat nodig blijkt te zijn voor jouw maatschappelijk initiatief. De handreiking biedt je praktische formats en instrumenten om meteen te gebruiken. Tot slot, stel niet uit en begin vandaag. Ga de maatregelen ook echt doen, niet morgen maar nu.

Deel B – Aansprakelijkheid en maatschappelijke initiatieven

In dit hoofdstuk en de hoofdstukken die volgen gebruiken we meestal de woorden ‘maatschappelijk initiatief’ of ‘initiatief’ in plaats van ‘stichting’, ‘vereniging’ of ‘coöperatie’. Soms ook ‘burgerinitiatief’. Juridisch is dat natuurlijk niet correct, want je initiatief kan ook gewoon een groep actieve bewoners zijn, zonder dat er een formele rechtspersoon is (meer in hoofdstuk 4). ‘Initiatief’ leest wel een stuk fijner, vinden wij.

Jouw maatschappelijk initiatief staat in de startblokken. De vrijwilligers zijn geworven, de website is in de lucht, net als de sociale media en je hebt afspraken gemaakt met de gemeente. Niets staat je meer in de weg om aan de slag te gaan, want je hebt alles geregeld. Of misschien niet alles? Doe de check met deze 4 vragen en ontdek hoe aansprakelijkheid een rol speelt in jouw initiatief.

Aansprakelijkheid en maatschappelijke initiatieven

	Vraag	Uitleg	Soort aansprakelijkheid
1	Is er een bestuur?	Je hebt een stichting of vereniging (of coöperatie) opgericht en er zijn bestuursleden.	Lees verder in hoofdstuk 4 over schade en bestuur, bestuursleden, wanbeleid, behoorlijk bestuur en bestuurdersaansprakelijkheid.
2	Zijn er contracten of overeenkomsten afgesloten?	Je maakt zakelijke afspraken met andere partijen als leveranciers, afnemers, gemeente, verzekeraars.	Je kunt meer lezen over schade en contracten, contractbreuk en contractuele aansprakelijkheid in hoofdstuk 5.
3	Zijn er wetten en regels waar je als initiatief mee te maken hebt?	Je organiseert activiteiten (met vrijwilligers). Er zijn dan vergunningen nodig waaraan je je moet houden.	Over schade en ongevallen, niet aan de wet houden, onrechtmatige daad, verwijtbaar handelen, nalatigheid en schuldaansprakelijkheid lees je n in hoofdstuk 6.
4	Zijn er eigendommen, personeel of vrijwilligers in jouw initiatief?	Jouw initiatief heeft een gebouw, terrein, auto of fiets in bezit. Of er zijn vrijwilligers of personeel.	In hoofdstuk 7 lees je over schade en eigendom, aansprakelijkheid bij wet en risicoaansprakelijkheid.

4. Bestuurdersaansprakelijkheid

Misschien herken je het – het valt niet mee om aan vrijwilligers te komen voor jouw maatschappelijk initiatief. En het is extra moeilijk om bestuursleden te vinden, zeker sinds de invoering van de nieuwe Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen (WBTR). Potentiële kandidaten voor het bestuur van jouw initiatief zijn huiverig om in te stappen vanwege ‘alles rond aansprakelijkheid en met name de persoonlijke aansprakelijkheid’. Wat is hier aan de hand?

De WBTR heeft gevolgen voor alle stichtingen en verenigingen, dus ook voor maatschappelijke initiatieven zoals dat van jou. Er is een uitgebreide website www.wbtr.nl met heel veel informatie, tips en tools, daarom staat in dit deel de verkorte versie van aansprakelijkheid voor bestuur en bestuursleden voor jouw initiatief.

Heb je een stichting, vereniging of coöperatieve vereniging? Dan is er ook een bestuur met bestuursleden en speelt bestuurdersaansprakelijkheid een rol. Maar hoe werkt dat precies? Een stichting of vereniging is in principe aansprakelijk als er bij het bestuurswerk schade ontstaat. Niet de bestuursleden dragen die schade, dat doet de stichting of de vereniging. Je kunt zeggen dat de aansprakelijkheid verlegd is naar de stichting of vereniging. Dat geldt niet alleen voor het bestuur en de bestuursleden, maar ook voor andere mensen die formeel (lees: de opdracht of taak hebben om) het werk doen voor de organisatie. Dat is een geruststelling voor iedereen die maatschappelijk aan de slag wil met een eigen initiatief. Het is dan wel belangrijk dat jouw bestuur en jij als bestuurslid werken als een ‘behoorlijk bestuur’. Wat is een behoorlijk bestuur?

Checklist behoorlijk bestuur

Omschrijving	Gereed
- Je voert als bestuurslid werkzaamheden en activiteiten uit namens de stichting of vereniging;	
- Je houdt je daarbij aan de statuten van de organisatie en aan de aanvullende reglementen, regels en de stappen van de besluitvorming;	
- Als je voorzitter, penningmeester of secretaris bent, voer je de taken en verantwoordelijkheden uit die bij deze functies horen;	
- Jouw bestuur probeert in haar werkzaamheden de doelen van de stichting of vereniging zo goed mogelijk te bereiken en dat blijkt uit o.m. het jaarverslag;	
- Jouw bestuur houdt zich aan de procedures die horen bij de rechtspersoon als het gaat om verantwoording en transparantie;	
- In jouw bestuur worden aparte afspraken gemaakt, zodat alle bestuursleden goed geïnformeerd zijn over de activiteiten en besluiten;	
- Er worden door jouw bestuur geen onverantwoorde of onnodige (financiële) risico's genomen;	
- Jouw bestuur houdt een goede en overzichtelijke administratie bij, zowel wat betreft het secretariaat als de financiën.	

Als je je houdt aan de bovenstaande regels, makkelijk bij elkaar gezet als checklist Behoorlijk Bestuur, dan bestuur je zoals het hoort. In dat geval word je als bestuur en als bestuurslid niet aansprakelijk gehouden voor schade in je werk voor de stichting of vereniging. Ook niet als jouw maatschappelijk initiatief failliet gaat. Alleen als de bestuursleden niet behoorlijk bestuurd hebben en bankroet is het gevolg daarvan, worden deze bestuursleden persoonlijk aansprakelijk gehouden. Wil je meer hier over lezen, kijk ook op de website www.wbtr.nl.

4.1. Verzekeringen zijn belangrijk

Wij vinden dat bij behoorlijk besturen ook hoort dat je verzekeringen afsluit voor mogelijk schade. Bijvoorbeeld als een vrijwilliger een ongeluk met kosten veroorzaakt. Maar ook als het bestuur door een ongelukkige keuze of besluit plotsklaps een schadepost krijgt. Zorg ervoor dat het onderdeel Verzekeren goed geregeld is, zodat je niet voor vervelende verrassingen komt te staan. Hoe goed actieve vrijwilligers en bestuursleden ook hun werk proberen te doen, een ongelukje zit in een klein hoekje.

Let op, een verzekering is geen vrijbrief om maar wat aan te rommelen. Als het tot een schadepost komt, dan kijkt de verzekeringsmaatschappij ook of er wel 'behoorlijk bestuurd' wordt.

4.2. Hoe werkt aansprakelijkheid bij niet-formele groepen?

Er is een verschil tussen een formele en een informele rechtspersoon als het gaat om aansprakelijkheid. Bij een formele rechtspersoon, of het nu een stichting of een vereniging is, zijn er statuten opgesteld door de notaris en is de rechtspersoon ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Bij de formele rechtspersoon is de aansprakelijkheid verlegd van de personen naar de stichting of vereniging. Bij een informele vereniging (een informele stichting bestaat niet) is dat niet het geval. Aansprakelijkheid ligt dan altijd bij de individuele deelnemers die met elkaar de informele vereniging vormen. Het maakt niet uit of er een soort bestuur is.

Let op, een stichting of vereniging in oprichting is wel bij de notaris geweest, maar is nog niet ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Daarmee is de rechtspersoon niet formeel opgericht en ligt de aansprakelijkheid nog bij de individuele mensen.

Een voorbeeld.

Tijdens een wedstrijd van de Koersbalgroep ging er een bal door de ruiten. Omdat de spelers niet formeel verenigd zijn, ligt in eerste instantie de aansprakelijkheid bij de speler die de schade veroorzaakt heeft. Want iedereen draagt zijn of haar eigen schade, zoals je nu weet. Bij wat grotere schade kunnen alle spelers een deel van de rekening krijgen. Maar waarschijnlijk regelen de Koersballers het allemaal samen.

4.3. Hoe werkt aansprakelijkheid als je lid bent van een vereniging?

Tot slot, de vraag of je als lid van een vereniging of coöperatie aansprakelijk bent of aansprakelijk gesteld kunt worden? Iedereen die ooit lid is geweest van een vereniging weet dat het hoogste bestuursorgaan van de vereniging de algemene ledenvergadering is. Daar spreken de leden zich uit over de resultaten en de voortgang zoals die bereikt is door het bestuur. Zijn de leden van de vereniging aansprakelijk of kunnen zij aansprakelijk gesteld worden? Nee, dat kan niet. Leden van een vereniging of een coöperatieve vereniging hebben wel zeggenschap, maar zijn niet aansprakelijk voor beleid en uitvoering van de vereniging.

Toch zijn er de laatste tijd veel vragen over aansprakelijkheid bij faillissement, bijvoorbeeld van een energiecoöperatie. In 2017 ging de energiecoöperatie Coevorden failliet. Individuele leden zijn niet aansprakelijk gesteld. Als je voor jouw energiecoöperatie in de statuten regelt dat de leden nooit persoonlijk aansprakelijk gesteld kunnen worden, kan dat ook niet bij een faillissement. Dat heet uitsluiting van aansprakelijkheid (U.A.) en die toevoeging mag je dan bij de naam van jouw energiecoöperatie zetten. Zo weten individuele leden dat zij nooit persoonlijk aansprakelijk zijn voor eventuele verliezen. Voor de bestuurders van jouw energiecoöperatie geldt natuurlijk bestuurdersaansprakelijkheid, dat spreekt vanzelf. Zie erop toe dat er behoorlijk bestuurd wordt, dat scheelt veel kopzorgen, zoals je in dit hoofdstuk hebt gelezen.

5. Contractuele aansprakelijkheid

“Ach meneer, ik ben niet van die juridische dingen, ik ben van de voedseltuin. Kunt u niet gewoon zelf die aanvraag voor de vergunning voor onze tuin opstellen? Dan teken ik wel bij het kruisje.”

Deze initiatiefnemer zet grote moestuinen in Noord-Brabant op, om zo verse groenten te leveren aan de voedselbanken. En hij heeft niks met dat regelwerk en gedoe, met contracten en overeenkomsten in een lastige juridische taal, met voorwaarden en uitsluitingen, met kleine lettertjes en boete clausules.

In dit hoofdstuk lees je over contracten en contractuele aansprakelijkheid. Hoe ga je hiermee om als maatschappelijk initiatief? Wat moet je weten en wat is minder belangrijk? Je vindt hier een makkelijke tool om je eigen Do-It-Yourself (DIY) overeenkomst op te stellen. Want je kunt kiezen – meegaan in de complexe wereld van contracten en juristen of het initiatief nemen en zelf een zo simpel en duidelijk mogelijke overeenkomst maken.

Eén van de belangrijkste acties die je doet als maatschappelijk initiatief is afspraken maken. Je maakt bijvoorbeeld werkafspraken met het personeel en met de vrijwilligers. Zakelijke afspraken maak je met leveranciers, afnemers, gemeente en andere partijen. Je legt al die afspraken vast in contracten en overeenkomsten, want zo is voor alle partijen duidelijk wat er precies is afgesproken (en kun je ook zien of het gedaan is).

Soms houdt een contractspartner zich niet aan de afspraken. Stel, je hebt voor de opschoonactie een boedelbak besteld en die wordt niet op tijd geleverd. Daar heb je ongemak en last van, waarschijnlijk ga je op stel en sprong een andere aanhanger regelen en dat kost extra geld. Jouw initiatief heeft kosten ofwel schade en je stelt de andere partij hiervoor aansprakelijk. Wat gebeurt er als jouw initiatief iets niet doet of levert zoals afgesproken is? Je betaalt bijvoorbeeld de huur niet van de ruimte die jouw maatschappelijk initiatief gebruikt. Ook dan word je aansprakelijk gesteld voor het niet nakomen van de afspraken. Dat is de kern van contractuele aansprakelijkheid - als afspraken niet worden nagekomen en daardoor ontstaan er kosten en schade, dan kan de partij die niet levert aansprakelijk gesteld worden.

5.1. Maak complexe afspraken eenvoudig

Maar de praktijk van overeenkomsten en contracten laat zien dat het voor maatschappelijke initiatieven een enorm gedoe is. Contracten zijn vaak ingewikkeld en de juridische taal is voor veel initiatiefnemers en vrijwilligers maar moeilijk te begrijpen.

De kleine lettertjes, de voorwaarden en uitsluitingen die toegevoegd worden aan de afspraken, het valt niet mee om hier wijs uit te worden. Weet je wel waar je voor tekent? Als de inhoud van de overeenkomst niet duidelijk is, hoe weet je dan of je de afspraak wel kunt nakomen? Of omgekeerd, of jouw contractpartner wel levert wat je dacht dat is afgesproken?

Moet het altijd zo moeilijk zijn? Nee, dat hoeft niet. Je kunt zelf bepalen hoe een afspraak eruit ziet. Wacht dan niet tot de andere partij met een voorbeeldcontract komt, maar gebruik het onderstaande format om zelf een kort contract te maken, een DIY contract. Vul per blok in wat je wilt afspreken. Stuur daarna jouw contract naar de andere partij en ga in gesprek.

Format DIY Contract

Blok	Omschrijving	Gereed
1	Wie maken de afspraak? Noem de personen en hun organisaties <ul style="list-style-type: none">- Let op, check de ID's van de personen (ook via KvK) en hun mandaat	
2	Wat is de afspraak? Noem het product of de dienst <ul style="list-style-type: none">- Beschrijf wat, hoeveel of hoe vaak, waar, voor wie- Let op, beperk voorwaarden en kleine lettertjes, maak het simpel	
3	Gaat er geld om in de afspraak? Noem het bedrag <ul style="list-style-type: none">- Let op, vergeet niet andere tegenprestaties dan geld te noemen- Denk aan 'om niet', 'voor wat hoort wat', of uitgesteld in de tijd	
4	Hoe lang duurt de afspraak? Noem de periode <ul style="list-style-type: none">- Let op, vergeet inwerk- of proefperiode niet, als dat nodig is	
5	Wat gebeurt er na de afspraak? Noem de vervolgspraak of stap <ul style="list-style-type: none">- Let op, spreek een evaluatie af	

Met bovenstaand format in 5 blokken kun je zelf eenvoudig de afspraak die je wilt maken onder woorden brengen en daarna bespreken met je contractpartij. Zoals je ziet, staat er niets over schade in. Dus geen boete als de afspraak niet nagekomen wordt, dat is nergens voor nodig. Voor aansprakelijkheid voor schade vanwege contractbreuk is het al voldoende te laten zien dat er een contract is. En tot slot, er kan schade ontstaan nadat het contract is afgelopen. Dat heeft dan niets te maken met contractuele aansprakelijkheid.

5.2. Aansprakelijkheid en het Uitdaagrecht

Het Uitdaagrecht (Right-to-Challenge) biedt maatschappelijke initiatieven de mogelijkheid om zelf aan de slag te gaan in het publieke domein. Bijvoorbeeld om activiteiten en werkzaamheden te gaan uitvoeren die eerder gedaan werden door de gemeente en haar aannemers. Jouw initiatief doet dan een uitdaging (aanbieding), waarin je duidelijk maakt dat je dit veel beter en/of goedkoper kunt doen.

Meer over het Uitdaagrecht kun je vinden op de website van Democratie in Actie onder het kopje Participatie en Uitdaagrecht, bij VNG als Right to Challenge, en bij de site van LSA bij de pagina Buurtrechten.

Zoals al genoemd in hoofdstuk 3 zijn veel gemeenten huiverig als een maatschappelijk initiatief een verzoek volgens het Uitdaagrecht doet. Kunnen we dat wel honoreren? Want hoe zit het dan met aansprakelijkheid, als bewoners het werk van de gemeente gaat doen? Wie betaalt de schade als er een incident is? Worden wij er als gemeente niet op aangekeken als blijkt dat de bewoners hun zaakjes rond schade en aansprakelijkheid niet op orde hebben? Want ze doen dan immers werk van de gemeente.

Als jouw initiatief als uitdager werkzaamheden van de gemeente gaat doen, worden er allerlei afspraken gemaakt. Natuurlijk heb je dan goed zicht op hoe bestuurdersaansprakelijkheid, schuldaansprakelijkheid en risicoaansprakelijkheid werkt voor jouw maatschappelijk initiatief. Maar je weet ook dat alle afspraken met de gemeente als contract worden vastgelegd. Dus houd rekening met contractuele aansprakelijkheid. Leg goed vast wat jouw initiatief wel en niet kan leveren. Want ontstaat er schade omdat je de uitdaging niet na kunt komen, dan kan de gemeente jouw initiatief hiervoor aansprakelijk stellen.

6. Schuldaansprakelijkheid

Je herinnert je nog wel de initiatiefnemer uit het vorige hoofdstuk, die zelf geen aanvraag doet voor de benodigde vergunning, maar wel tekent bij het kruisje? Als er dan eindelijk een vergunning komt, dan heeft hij geluk gehad. Waarom? Een toestemming voor je initiatief of de activiteit die je organiseert is niet vrijblijvend maar wettelijk verplicht. Of jouw initiatief vergunningsplichtig of dat een melding voldoende is, dat kun je vinden op de website van jouw gemeente.

Onze initiatiefnemer die wacht tot hij een kruisje kan zetten bij de aanvraag, maar ondertussen wel gewoon bezig is met zijn maatschappelijk initiatief, gedraagt zich als die struisvogel uit hoofdstuk 3. De juridische wereld gaat niet weg en je moet er iets mee doen. Geen vergunning betekent de kans dat je initiatief of je activiteit zomaar verboden wordt. In de vergunning staan meestal ook acties die je als initiatiefnemer moet uitvoeren. Als je dat niet doet, houd je je niet aan de vergunning en ben je in overtreding.

Stel je hebt geen vergunning of je hebt de noodzakelijke acties uit de vergunning niet uitgevoerd en dan gebeurt er een ongeluk met schade in jouw initiatief. Dan wordt je initiatief nalatigheid verweten en krijg je te maken met schuldaansprakelijkheid. Het kan zo zijn dat in jouw initiatief iets gebeurt dat strafbaar is volgens het strafrecht. Dan krijg je te maken met strafrechtelijke aansprakelijkheid.

6.1. Voorkomen is beter dan genezen

Zo, de toon is wel gezet voor dit hoofdstuk, vind je niet? Schuldaansprakelijkheid is geen leuk onderwerp om te lezen, vooral niet als het jouw maatschappelijk initiatief kan raken. Maar wat is het precies en hoe kun je ermee omgaan?

Stel je voor dat jouw initiatief meedoet tijdens de jaarlijkse Dag van de Mantelzorg in je gemeente. Een vrijwilliger heeft 3 mantelzorgers met de auto opgehaald voor de feestelijke afsluiting, maar dan botst de auto zomaar tegen een boom! Wat blijkt? De bestuurder was zijn bril vergeten en vanwege minder zicht verloor hij de macht over het stuur. Een mantelzorger houdt nare neklachten aan het ongeluk over. Wat een ellende voor deze mensen en voor jouw initiatief!

Was dit ongeluk te voorkomen geweest? De jurist die namens de mantelzorgers het woord doet vindt van wel. Hij verwijt jouw initiatief dat deze vrijwilliger niet zonder bril in de auto mocht rijden en dat er in jouw initiatief geen afspraken gemaakt waren om dat te voorkomen. Voor hem is je initiatief om die reden schuldig aan het ongeluk. Bij schuldaansprakelijkheid speelt de schuldvraag een rol – komt het ongeluk door verwijtbaar handelen?

Typische vragen die bij deze vorm van aansprakelijkheid gesteld worden zijn:

- ◆ Kan jouw maatschappelijk initiatief worden aangerekend dat het ongeluk plaatsvond?
- ◆ Geldt dat ook voor de mensen die actief zijn in jouw initiatief?
- ◆ Had het ongeluk voorkomen kunnen worden?
- ◆ Welke acties en maatregelen waren dan nodig geweest?
- ◆ Was het mogelijk geweest om de kans op het ongeluk te verminderen?
- ◆ Wat zijn dan acties en maatregelen die dan genomen zijn?

6.2. Methode Vlinderen

Zoals je ziet, gaat het bij schuldaansprakelijkheid niet alleen om de vraag wie de schuld krijgt, in dit voorbeeld van het “auto tegen de boom” ongeluk. Het gaat vooral om de vraag hoe zo’n ongeluk voorkomen had kunnen worden. Wat moet je dan doen of beter nog – gedaan hebben? Hoe pak je dat aan in jouw maatschappelijk initiatief? Je gaat vlinderen!

Methode Vlinderen

Stap	Omschrijving	Gereed
1	<p>Maak een lijst met incidenten en ongevallen die zomaar kunnen gebeuren in jouw maatschappelijk initiatief</p> <ul style="list-style-type: none">- Let op, niet alles dat mis kan gaan hoeft op de lijst te staan.- Maak bijvoorbeeld een top 5 van ongelukken die passen in het werk dat jouw initiatief en de vrijwilligers daarbinnen doen.- Kijk vooral ook of er veel of weinig schade kan ontstaan.	
2	<p>Pak een grote flap en schrijf het incident dat bovenaan de lijst staat in het midden, omcirkel het.</p>	
3	<p>Schrijf linksboven op de flap: preventie (ofwel voorkomen)</p> <p>Schrijf rechtsboven op de flap: reparatie (ofwel oplossen)</p>	
4	<p>Ga nu aan het werk om samen met de andere mensen van jouw initiatief de acties en maatregelen te bedenken die helpen om het ongeval te voorkomen</p> <ul style="list-style-type: none">- Schrijf dat onder ‘preventie’- Begin met de acties die je zelf kunt doen als initiatief- Schrijf daarna op wat andere partijen zoals de gemeente, de politie of de woningcorporatie kan doen	
5	<p>Doe hetzelfde om acties en maatregelen te bedenken die helpen om het ongeval op te lossen</p> <ul style="list-style-type: none">- Schrijf dat onder ‘reparatie’- Ook hier eerst de acties van je maatschappelijk initiatief- Daarna die van andere partijen.	

6	Teken nu vanuit het midden van de flap tenminste 4 cirkels: <ul style="list-style-type: none">- Linksboven om alles dat jouw initiatief doet aan preventie- Linksonder om alle andere acties van de partners- Rechtsboven om alles dat aan reparatie doet vanuit jouw initiatief- Rechtsonder om alle andere acties	
7	Zo heb je nu een goed overzicht in schema van wat je kunt doen om het belangrijkste incident te voorkomen of op te lossen. De tekening zelf ziet eruit als een vlinder: ongeval in het midden en vleugels links en rechts.	
8	Maak afspraken om alle acties te gaan uitvoeren	
9	Communiceer hierover binnen je initiatief, met de andere partners en daarbuiten, via website en socials	
10	Bewaar je 'vlinder' overzicht en ga door met nummer 2 van je top 5 aan ongevallen, doe de stappen 1 t/m 10 opnieuw.	
11	Tot slot, maak een logboek waarin je vastlegt wanneer er gevliinderd is, wanneer de acties uitgevoerd zijn en wanneer de communicatie erover plaats gevonden heeft.	

Met de methode 'Vlinderen' kun je samen met andere mensen binnen en buiten jouw initiatief op een eenvoudige en leuke manier aan de slag. Je werkt gewoon de top 5 (of als je er schik in hebt, de top 10) door van meest voorkomende incidenten die passen bij jouw initiatief. Het is een soort risicoanalyse, maar dan per mogelijk ongeval.

Je gaat merken dat een deel van de acties en maatregelen die opgeschreven worden steeds terug komt. Neem bijvoorbeeld het ongeluk met de boom en de auto. Natuurlijk moet er 112 gebeld worden en is er een contactpersoon voor de hulpdienst nodig. Die afspraak komt vaker terug.

6.3. Schuld door verwijtbaar handelen

Maar wat heb je nu aan deze methode als het gaat om schuldaansprakelijkheid? De methode 'Vlinderen' helpt je niet alleen om in kaart te brengen wat mogelijke calamiteiten zijn waar jouw initiatief mee te maken kan krijgen, of met elkaar vast te stellen welke preventieve en reparatie acties dan nodig zijn. Het laat ook zien hoe je moeite doet om ongelukken te voorkomen en op te lossen. Door te vlinderen met de top 5 is meteen duidelijk dat jouw initiatief bezig is met de meest ernstige incidenten. Ook laat het zien wat je hebt gedaan aan de communicatie binnen en buiten jouw initiatief hierover.

Kijk maar eens terug naar de claim van de jurist hierboven. Namens de mantelzorgers is jouw initiatief schuldaansprakelijk gesteld, niet alleen omdat de bestuurder zijn bril is vergeten en het ongeluk veroorzaakte. Maar vooral omdat jouw initiatief geen afspraken heeft gemaakt – voor het geval de bestuurder niet kan rijden – om zo het ongeluk te voorkomen. Je wordt verweten dat er geen afspraken gemaakt zijn.

Dit heet schuld door verwijtbare nalatigheid, in dit geval dat jouw initiatief heeft nagelaten om te handelen.

Zoiets overkomt je niet als je met de andere mensen gaat vlinderen. De uitkomst zou bij dit voorbeeld zijn, dat er afspraken zijn onder welke voorwaarden iemand de auto mag gebruiken of andere personen mag vervoeren. Omdat de mantelzorgers wel vervoerd moeten worden, is er ook een plan B. Binnen jouw initiatief weten de mensen dit en zij handelen er ook naar. Plan B is bijvoorbeeld dat iemand anders de bestuurder van de auto voor de 3 mantelzorgers wordt. Zo komt iedereen veilig op het feest. Maar plan B kan ook zijn: dan maar fietsen! Of de taxi bellen.

6.4. Zorgplicht en jouw maatschappelijk initiatief

De Hoge Raad heeft zich in 1965 uitgesproken over de zorgplicht van organisaties, zoals verenigingen en stichtingen. In een café in Amsterdam viel iemand in een kelder, omdat het luik openstond. De eigenaar van de zaak is vervolgens schuldaansprakelijk gevonden voor het ongeluk en de noodlottige afloop. De Hoge Raad stelt dat de café-eigenaar verzaakt had maatregelen te nemen, waardoor het niet veilig was om in de zaak te zijn, voor personeel en voor bezoekers. Deze uitspraak heet het Kelderluik Arrest.

Je herkent hier schuldaansprakelijkheid omdat de eigenaar heeft nagelaten om preventieve maatregelen te nemen. Er waren geen afspraken om het luik dicht te doen. In de voorwaarden van het Kelderluik Arrest wordt de veiligheidssituatie verbonden met de zorgplicht voor organisaties, zeker als er vrijwilligers en bezoekers zijn. Het betekent voor organisaties zoals jouw maatschappelijk initiatief dat er een veilige situatie moet zijn voor personeel, vrijwilligers en bezoekers. Maar hoe weet je nu of het veilig is, bijvoorbeeld tijdens de activiteiten en werkzaamheden die er binnen je initiatief gebeuren? Kunnen vrijwilligers wel veilig werken? Hebben bezoekers voldoende informatie over hun veiligheid als ze bij jouw initiatief zijn? Weet het personeel precies wat veilig is om te doen en wat om het veilig te maken?

Gelukkig kun je vlinderen! Zo krijg je inzicht welke onveilige situaties er zijn binnen jouw initiatief en welke acties en maatregelen je kunt nemen om ongelukken te voorkomen en op te lossen. Samen met personeel, vrijwilligers en bezoekers (en andere partijen) werk je door de stappen van de methode Vlinderen. Zo maak je het veiliger en voldoe je aan de zorgplicht van jouw maatschappelijk initiatief.

Meer informatie over het Kelderluik Arrest, wat dat betekent voor verenigingen en stichtingen, de beoordeling van ongevallen en schade met de zorgplicht, lees de bijdrage van Mr Cees van Alphen in Bosman & Verhijde: Regel die Burgerinitiatieven (2014: pagina 91).

7. Risicoaansprakelijkheid en wettelijke aansprakelijkheid

Tot nu toe ging het over schade en aansprakelijkheid, als je te maken hebt met een bestuur en bestuursleden, met contracten met andere partijen, of met ‘verwijtbare handelingen’ en schuld. In dit hoofdstuk lees je eerst over risicoaansprakelijkheid, daarna over wettelijke aansprakelijkheid.

Wat je allereerst moet weten, is dat risicoaansprakelijkheid niets te maken heeft met contracten, schuld of bestuur. Maar het heeft alles te maken met eigendom en eigenaarschap. Wil je weten of risicoaansprakelijkheid een rol speelt in jouw initiatief? Beantwoord dan deze vragen.

- a. *Heeft jouw maatschappelijk initiatief bezittingen, zoals gebouwen, grond, vervoersmiddelen, gereedschap, etc.?*
- b. *En maakt jouw initiatief gebruik van andermans eigendommen?*
- c. *Zijn er vrijwilligers actief in jouw initiatief en/of heeft jouw initiatief personeel in dienst?*
- d. *Lever je diensten en/of producten?*

Als je deze vragen met ja kunt beantwoorden, dan speelt risicoaansprakelijkheid en wettelijke aansprakelijkheid een rol voor jouw initiatief. Je leest hieronder hoe deze aansprakelijkheden in elkaar zitten en hoe je hier rekening mee kunt houden.

7.1. Bezittingen en eigenaarschap

Eindelijk hebben jullie de knoop doorgehakt. De stichting Werkplek K gaat de oude school kopen van de gemeente. Nooit meer huur betalen. Je gaat echt aan de slag om het gebouw energiezuiniger te maken, want de kosten voor gas en elektra rijzen de pan uit. Dat hoeft je niet meer te vragen aan de gemeente want Werkplek K is eigenaar en verantwoordelijk voor al het noodzakelijke onderhoud aan het gebouw. Gelukkig is met de verkoop ook een mooi investeringsbedrag meegekomen voor onderhoud. Op het lijstje staat de CV ketel vernieuwen, dakisolatie en dubbelglas.

Stel dat er door een lekkage in het dak waterschade ontstaat, wie betaalt dan de kosten? Dan is de eigenaar, in dit geval stichting Werkplek K, aansprakelijk voor schade. Dat is de kern van risicoaansprakelijkheid. Als jouw initiatief bezittingen of eigendommen heeft en er ontstaat schade die te herleiden is op de staat of onderhoudstoestand van dat bezit, dan ben je als eigenaar daarvoor aansprakelijk.

Let op, het maakt niet uit of het jouw schuld is dat er een lekkage met waterschade is.

Risicoaansprakelijkheid betekent dat je als eigenaar altijd het risico loopt om aansprakelijk gesteld te worden voor schade die te maken heeft met jouw eigendom.

7.2. Risicoaansprakelijkheid is overal

Risicoaansprakelijkheid is overal om je heen. Niet alleen bij de bezittingen die jouw initiatief heeft, maar ook als je gebruik maakt van eigendommen van anderen. Het kan gaan om een stuk grond van de gemeente, waar je met de andere bewoners de buurtmoestuin wilt maken. Omdat er voorheen woningen stonden, weet de gemeente niet of de grond wel geschikt is voor het telen van groenten en fruit. Het gaat om gemeentegrond en daarmee is de gemeente risico aansprakelijk voor schade door het eten van (vergiftige) moestuingewassen. Hoe gaat de gemeente hiermee om? Door bijvoorbeeld te vragen of de je de groenten in bakken met potgrond wilt zetten. Maar soms ook door jouw mooie initiatief gewoon te verbieden.

Om grip te krijgen op risicoaansprakelijkheid is het belangrijk om zelf in kaart te brengen welke eigendommen er in jouw maatschappelijk initiatief zijn. Maak een lijst van alle bezittingen en bekijk steeds hoe de kwaliteit is. Zet grote bezittingen als gebouw, grond en vervoersmiddel op een rij en ga een inschatting maken van het risico dat er iets kan gebeuren met de schade die daaruit kan ontstaan. In hoofdstuk 6 heb je kennis gemaakt met de methodiek 'Vlinderen'. Die kun je hier ook goed gebruiken om preventieve maatregelen te nemen. Vergeet daarbij niet om naar de verzekeringen te kijken.

Let op, risicoaansprakelijkheid verdwijnt als sneeuw voor de zon als je geen eigenaar meer bent. Dat is goed om te weten als je erachter komt dat de kans dat er iets kan gebeuren met schade te groot is. Verkopen of van de hand doen is altijd een optie.

Let op, juristen gebruiken vaak de 2 begrippen 'aard en nagelvast' en 'natrekking', als zij praten over eigendommen en risicoaansprakelijkheid. Een voorbeeld maakt dat duidelijk. Stel jouw vrijwilligers planten een herdenkingsboom in het gemeentepark. Die boom staat stevig in de grond, hij kan echt niet zomaar verplaatst worden. Dat heet aard en nagelvast verbonden met de grond van de gemeente. Daarmee wordt de gemeente eigenaar van de boom. De juridische term is dat door 'natrekking' de gemeente eigenaar van de boom is geworden en meteen ook risico aansprakelijk is geworden voor de herdenkingsboom.

7.3. Wettelijke aansprakelijkheid

De Nederlandse wet heeft nog een aantal vormen van aansprakelijkheid benoemd, die een beetje lijken op risicoaansprakelijkheid. Het gaat dan om aansprakelijkheid voor schade die ontstaat door het gedrag van anderen, waar jij voor verantwoordelijk bent. Heb je kinderen die jonger zijn dan 14 jaar? Dan mag je de schade betalen als zij iets kapot maken. Ben je de eigenaar van een dier? Alle kosten die ontstaan door hun gedrag komt direct op jouw bord als dierenbezitter. Heb je personeel in je organisatie? Als werkgever ben je aansprakelijk voor schade veroorzaakt door de werknemers. Verkoop je producten? Als er schade komt omdat jouw producten niet in orde zijn, betaal je de schade. Zoals je kunt zien, is er steeds een soort eigendomsrelatie. Het zijn jouw kinderen, het is jouw dier, het zijn jouw werknemers en jouw producten.

Wat betekenen deze wettelijke aansprakelijkheden voor jouw maatschappelijk initiatief? Maak een 2-lijstje waarin je opschrijft of er jonge kinderen bij jouw maatschappelijk initiatief zijn, bijvoorbeeld omdat je een ouder-kind activiteit organiseert.

Let op, als de kinderen schade maken, dan zijn het hun ouders die mogen betalen, ook als dat gebeurt in jouw initiatief. Werk je met personeel? Voor wettelijke aansprakelijkheid geldt dat ook vrijwilligers meetellen als 'personeel'. Worden er in jouw initiatief spullen gemaakt voor gebruik of verkoop, bijvoorbeeld omdat er een repaircafé is? Zijn er dieren aanwezig? Steeds gaat het erom dat je weet wie de eigenaar of eigenaren zijn. Dan weet je ook wie wettelijk aansprakelijk is.

In Utrecht bestaat sinds 2015 de stichting Het Lachende Paard, die een stadsboerderij houdt. Als je op de website kijkt (<https://hetlachendepaard.nl/>), dan zie je alle dieren en hun eigenaren met naam genoemd. Zo is voor iedereen meteen duidelijk welke paarden er rondlopen en wie aansprakelijk is voor schade, indien de dieren dat veroorzaken. Overigens lopen er niet alleen paarden, er zijn ezels, geiten, schapen en kippen op de stadsboerderij. Een vrolijke beestenboel!

Neem de situatie dat er vrijwilligers meewerken in jouw initiatief, de stichting “Meer mens tegen eenzaamheid”. De stichting organiseert wekelijkse koffiemomenten in het wijkcentrum. Eén van de vrijwilligers van de stichting loopt met het blad met koffiekopjes en struikelt. Koffie over een mevrouw heen. Gelukkig geen ernstige brandwonden, want de koffie was niet heel heet. Maar die vlekken in de jurk, dat is niet zo mooi. Is de vrijwilliger nu aansprakelijk voor die schade, onder het mom van “Iedereen draagt zijn of haar eigen schade”? Nee, de vrijwilliger werkt bij de stichting en die is wettelijk aansprakelijk voor de schade.

7.4. Methode ‘Vlinderen’ en Zorgplicht

Je krijgt grip op risicoaansprakelijkheid en wettelijke aansprakelijkheid bij jouw initiatief door te gaan ‘Vlinderen’. Breng in kaart wat voor ongeval met schade kan plaatsvinden (denk aan de top 5, zie hoofdstuk 6) en schrijf de maatregelen op om dit te voorkomen (en schade te repareren). Wat je gaat zien is dat een aantal acties te maken heeft met goed informeren van personeel, vrijwilligers en bezoekers en met goede instructies en training geven aan de mensen in jouw initiatief. Zo leert iedereen in jouw initiatief hoe om te gaan met risico’s en dat vermindert de kans op ongelukken en schade.

Zo draagt jouw initiatief ook bij aan de zorgplicht, ofwel aantoonbaar laten zien dat de veiligheid van mensen (personeel, vrijwilligers en bezoekers) gewaarborgd is in jouw maatschappelijk initiatief. Net als bij schuldaansprakelijkheid in hoofdstuk 6 kun je – door vooraf tijd te besteden aan aansprakelijkheid en schade – veel ellende voorkomen en beter voorbereid zijn bij incidenten. Om je hier bij te helpen staat in deel C van deze handreiking het 7-stappenplan voor maatschappelijke initiatieven.

Deel C – Praktisch omgaan met aansprakelijkheid in 7 stappen

8. Het 7-stappenplan

Met aansprakelijkheid heb je als maatschappelijk initiatief te maken. Of je nu een kleine formele stichting bent, een grote energiecoöperatie of informele bewonersgroep die activiteiten in de buurt organiseert. Omdat aansprakelijkheid klinkt als tijdrovend, intensief, juridisch, ingewikkeld en duur werpt het vaak drempels op. Voor potentiële bestuursleden om toe te treden of om activiteiten of diensten te verzorgen die op het eerste gezicht te risicovol lijken te zijn. Dat is helemaal niet nodig. Als maatschappelijk initiatief kun je de angel halen uit aansprakelijkheid en alles wat met mogelijke risico's, schade, incidenten en zorgplicht te maken heeft. Daar zijn drie dingen voor nodig: je gezond verstand gebruiken, goed voorbereiden en de acties echt uitvoeren. Aansprakelijkheid mag je dan in de juridische wereld trekken, de stappen die je kunt nemen om ermee om te gaan, zijn eigenlijk heel eenvoudig, concreet en praktisch. Dit 7-stappenplan helpt je daarbij.

7-Stappenplan Praktisch Omgaan met Aansprakelijkheid

Stap	Omschrijving	Gereed
1	Maak tijd	
2	Schrijf op welke aansprakelijkheid bij jouw initiatief speelt <ul style="list-style-type: none">- Is er een bestuur?- Zijn er contracten en overeenkomsten?- Zijn er wetten en regels voor jouw initiatief?- Zijn er eigendommen of personeel en vrijwilligers?	
3	Beperk risico's op bestuurdersaansprakelijkheid <ul style="list-style-type: none">- Maak afspraken binnen het bestuur over behoorlijk bestuur- Sluit verzekeringen om aansprakelijkheid van bestuur te dekken- Communiceer open en transparant over besluiten	
4	Beperk risico's op contractuele aansprakelijkheid <ul style="list-style-type: none">- Stel volmachten en machtigingen voor afspraken/contracten op- Bespreek periodiek de afgesloten contracten- Beter eenvoudig: maak je eigen contract in 5 blokken- Uitdaagrecht: spreek alleen af wat je ook kunt leveren als initiatief	

5	Beperk risico's op schuldaansprakelijkheid	
	<ul style="list-style-type: none">- Gebruik de methode 'Vlinderen' (of een alternatieve manier)- Voer de preventieve en reparatie acties uit en communiceer hierover binnen en buiten jouw initiatief- Maak zorgplicht een vast jaarlijks agendapunt	
6	Beperk risico's op wettelijke en risicoaansprakelijkheid	
	<ul style="list-style-type: none">- Zoek de eigenaar! Maak een lijst van eigen bezittingen en eigendom en situaties waar je gebruik maakt van andermans eigendommen- Ga 'Vlinderen' om risico in te schatten op incidenten en schade- Voer de preventieve en reparatie acties uit en communiceer hierover binnen en buiten jouw initiatief- Sluit verzekeringen om aansprakelijkheid en schade te dekken	
7	Schrijf op wat je met elkaar hebt afgesproken en geregeld	
	Communiceer dat binnen en buiten je initiatief	
	Herhaal dit 7-stappenplan tenminste 1 keer per jaar	

De rest van deel C staat vol met tips en trucs HOE je de 7 stappen het best kunt gaan doen. Na het lezen van deel A en B snap je nu hoe die wonderlijke juridische wereld in elkaar zit en met het 7-stappenplan weet je ook wat je gaat doen, als het gaat om aansprakelijkheid, risico's en schade. Maar hoe je het uitvoert, hoeveel tijd het kost, wie je allemaal erbij mag halen en waar je verder rekening mee moet houden, dat lees je in het vervolg van deel C van deze handreiking.

8.1. Het kost tijd

Stap 1 heet niet voor niets: Maak tijd. Als je al druk bent met je prachtige maatschappelijke initiatief, dan valt het niet mee om ook nog eens bezig te zijn met een 7-stappenplan over aansprakelijkheid en schade. Daarom is stap 1 misschien nog wel het moeilijkst om te doen. Maar wel belangrijk, want het begint met het plannen van de momenten, waarop jij, samen met andere mensen bij het initiatief, actief nadenkt over alles rondom aansprakelijkheid.

Bedenk dat je in de beginperiode meer tijd nodig hebt om samen te komen. De tijd die je nu investeert in het nadenken over aansprakelijkheid, verdient je terug op het moment dat er een incident of schade optreedt. Dan weet je precies hoe te handelen en voorkom je erger. Samen nadenken zorgt ervoor dat je de kennis over aansprakelijkheid breed deelt in jullie groep. En je maakt iedereen hier ook bewust van.

De beste manier om gezamenlijk echt tijd voor het 7-stappenplan te reserveren is de agenda's te trekken en 6 bijeenkomsten in te plannen. Soms alleen met bestuursleden. Soms juist met de leden, vrijwilligers en ook bezoekers van je initiatief. Reserveer tenminste 2 uur per bijeenkomst. Zorg dat er zeker 2 weken tussen de bijeenkomsten zitten, dat geeft iedereen ook de ruimte om voor te bereiden of huiswerk te maken. Hieronder staat een model dat je kunt gebruiken voor jouw planning.

Planning Aanpak Aansprakelijkheid in jouw initiatief

Datum	Bijeenkomst	Over	Vorbereiding/Huiswerk
[vul in]	1	Stap 2 en uitleg aansprakelijkheid	Lees vooraf deel A en B van de Handreiking
	2	Stap 3 – Bestuurdersaansprakelijkheid	Lees vooraf H4 Afspraken in kaart Controleer verzekeringen
	3	Stap 4 – Contractuele aansprakelijkheid	Lees vooraf H5 Check bevoegdheden (bestuur) en bestaande contracten
	4	Stap 5 – Schuldaansprakelijkheid	Lees vooraf H6 Gebruik 'Vlinderen' ook als huiswerk na de sessie
	5	Stap 6 – Risicoaansprakelijkheid en aansprakelijkheid bij wet	Lees vooraf H7 Maak lijstjes van bezittingen en gebruik Doe 'Vlinderen' ook na de sessie als huiswerk
	6	Stap 7 en verdere uitvoering en communicatie	Maak een leesbare actielijst en verspreid dat intern en extern

8.2. Inventariseer genoeg

Om goed met het 7-stappenplan aan het werk te kunnen gaan, moet je bij diverse stappen zelf duidelijk krijgen wat er bij jouw maatschappelijk initiatief aan de hand is. Hoe zit het bij jou? Je komt hier achter door te gaan inventariseren. Hier lees je hoe je dat op een goede manier kunt doen. Maar eerst een waarschuwing: je kunt van alles en nog wat in kaart brengen, maar dat is echt niet de bedoeling. Als je in een bijeenkomst gaat nadenken over wat er mis kan gaan (stap 4 bijvoorbeeld), dan snapt iedereen dat er wel 1000 en 1 dingen mis kunnen gaan. Schrijf dat niet allemaal op, dat is zinloos. Praat met elkaar en kies 5 ongelukken of incidenten uit waar jouw groep van zegt dat het echt belangrijk is en dat er echt grote schade van komt. Maak dus een top 5 (of een top 10 als jouw groep dat wil).

Een ander voorbeeld: als je gaat inventariseren welke bezittingen er in jouw maatschappelijk initiatief zijn, beperk je dan tot de wat grotere zaken. Enveloppen en paperclips hoeft je niet te noemen. Inventariseer niet teveel, maar ook niet te weinig.

Welke informatie gebruik je in de inventarisatie? Hieronder zijn 4 soorten informatie kort uitgelegd, die handig zijn om op te nemen in de inventarisatie. Voor het gemak staan er steeds ook vragen of voorbeelden bij, die te maken hebben met aansprakelijkheid, risico's en schade.

◆ Data en aantallen

Dit zijn de droge getallen, ofwel de objectieve informatie. Typische data vragen zijn: "Hoeveel ongelukjes zijn er bij ons voorgekomen het laatste jaar?", "Wat voor verzekering hebben we afgesloten voor het personeel en de vrijwilligers?", "Welke vrijwilligers doen welke activiteiten?" of "Wie heeft de melding gedaan bij de gemeente voor de jaarlijkse Braderie?"

◆ Ervaringen en verhalen

Hier gaat het niet om aantallen, maar om de kennis en ervaring van mensen. Dit heet ook wel subjectieve informatie. Bijvoorbeeld: "Als je de ezel voert, pas dan op dat zij niet in je hand bijt, want het is een felle dame. Altijd handschoenen dragen, hoor." Of "Vorig jaar waren er veel te veel kinderen aanwezig tijdens de snoeiwerkzaamheden. Als de ouders niet op hun kinderen letten, gebeuren er zo ongelukken. We werken immers met scherp gereedschap en daar moet niet mee gespeeld worden".

◆ Van de burens en online

Deze informatie is anders dan de ervaringen en verhalen van (b) en ook dan de data en aantallen van (a). Je gebruikt de informatie 'van de burens en online' om een indruk of een eerste signaal te krijgen. Maar je weet niet zeker of deze informatie ook echt waar is. Als voorbeeld een YouTube filmpje met reactie: "Zo'n trampoline levert echt gevaarlijke situaties op, zag ik laatst op internet. Het maakt ook niet uit of er iemand toezicht houdt, je breekt zo een been." Of "Het VSB Fonds heeft weer een nieuwe ronde voor geld voor initiatieven! Dat komt mooi uit, want dan kunnen we eindelijk de verbouwing gaan doen."

◆ Expert aan tafel

Je kunt deze informatie gebruiken voor de inventarisatie omdat er deskundige kennis en expertise wordt ingebracht. Maar ga niet achterover leunen, omdat de expert het wel weet! Blijf zelf je gezond verstand gebruiken! Bijvoorbeeld: "Het besluit om deze aankoop te doen moet wel in het verslag staan. Anders houd je je niet aan je eigen regels van behoorlijk bestuur." Of "Hang de huisregels zichtbaar bij de bar op, dan is dat voor iedereen duidelijk."

Als je bezig bent met de inventarisatie, schrijf dan op om welk soort informatie het gaat. Bijvoorbeeld door een indeling in 4 groepen te maken. Zo maak je voor jezelf en voor anderen in jouw initiatief duidelijk hoe de inventarisatie is gemaakt.

8.3. Doe het samen

Je kunt prima in je eentje werken aan aansprakelijkheid en schade, bijvoorbeeld bij de inventarisatie. Maar juist in jouw maatschappelijk initiatief heb je zoveel mensen om met je mee te denken en mee te werken. Hoe organiseer je dat en wat werkt voor jullie? Hieronder staat een aantal methodes die handig zijn om in een groep samen te werken.

Heb je zelf een fijne manier om in jouw initiatief met anderen te werken? Natuurlijk gebruik je die dan! Waar het om gaat is dat je volop gebruik maakt van alle kennis en kunde van de mensen om je heen.

◆ Brainstormen

Met elkaar brainstormen is eenvoudig. Bijvoorbeeld als je in beeld wilt brengen wat voor risico's er zijn bij jouw initiatief. Je kunt dan samen zoveel mogelijk risico's opschrijven die je kunt verzinnen. Het zijn zowel kleine incidenten als grote calamiteiten en alles wat daar tussen zit. Alles mag en alles is goed, variërend van een kleuter die een kraal in zijn neus stopt tijdens de knutselmiddag, een vrijwilliger die bij het koken zijn hand verbrandt tot een bezoeker aan jullie inloop die een psychose krijgt, kwik in de grond van de voedseltuin of een brand in jullie pand of een windhoos die jullie windmolen treft.

Schrijf alles wat je kunt verzinnen op in een lange lijst. Het kan zomaar 1000 en 1 ongelukjes en ongevallen bevatten. Hoe ga je nu verder? Je kunt één risico uit de lijst pakken en dat verder uitwerken. Of je maakt een Top 5 (of Top 10) van juist die incidenten die jullie het belangrijkste vinden.

◆ 3 plus 1

Met de 3 plus 1 methode kun je ook 'brainstormen' maar dan net even anders. In plaats van een lange lijst te maken van alles dat je groep kan bedenken aan risico's, krijgt iedereen de vraag om 3 risico's op te schrijven die hij of zij het belangrijkste vindt. Dan doe je op volgorde: nummer 1 is het belangrijkste, nummer 3 het minst belangrijk. Zo is meteen te zien wat er als eerste besproken moet worden. Als dat klaar is schrijf iedereen nog 1 ding op, dat voor hem of haar niet behandeld hoeft te worden.

Hoe ga je nu verder? Je schrijft op een flap alle nummer 1's, 2's en 3's bij elkaar en op een andere flap de zaken die niet behandeld hoeven worden. Als dat nog onduidelijkheid geeft, kun je ook scores geven: nummer 1 krijgt 3 punten, dan 2 en dan 1 punt. Tel de punten bij elkaar en je weet welke onderwerpen (risico's) voor jouw groep het belangrijkste zijn. Zo maak je de Top 5 (of Top 10). Daarna ga je samen het belangrijkste risico bespreken.

De 3 plus 1 methode kan prima in combinatie met de lange lijst uit (a) hierboven. Gebruik dan 'geeltjes' (Post It's) waarop de deelnemers 1, 2 of 3 schrijven en (bijvoorbeeld) -1 als het niet behandeld hoeft te worden. Even stickeren en hoppa! Er komt een korte Top 5 (of Top 10) uit. Daar kunnen jullie dan verder mee werken.

TIPS OM TE STARTEN

Vind je het lastig om de inventarisatie op gang te brengen? Stel jezelf (en anderen) een van de volgende startvragen:

- ◆ Hebben we te maken met kwetsbare personen en/of kinderen?
- ◆ Hebben we of werken we met gevaarlijke materialen, gereedschappen, gerei?
- ◆ Doen we dingen die gevoelig liggen op het gebied van financiën, (mentale) gezondheid, imago?
- ◆ Hoe zit het met de locatie waar we activiteiten organiseren?
- ◆ Hebben we reden om (extra) aandacht te besteden aan aspecten van veiligheid en gezondheid?
- ◆ Komen we in problemen als we geen bestuur hebben?
- ◆ Van welke zaken (in het bijzonder vastgoed) zijn we eigenaar?
- ◆ Welke overeenkomsten hebben we gesloten en aan welke afspraken zijn we gebonden?

8.4. Inschatten van risico's en schade

Ben je goed onderweg om incidenten in kaart te brengen? Heeft jouw groep een Top 5 (of Top 10) gemaakt van ongevallen en schade? Weet je nu welke zaken je eerst gaat aanpakken, om zo stap voor stap aan aansprakelijkheid en schade te werken? Mooi, dan vind je hier een makkelijke manier om met elkaar over ongevallen, schade en risico's te praten. Je kunt daarvoor het onderstaande schema gebruiken.

Matrix: Aantal keer ongevallen & schade (zelf in te vullen)

Aantal keer ongevallen / schade	Er is bijna geen schade	Er is veel schade
Komt bijna niet voor	Groep 1	Groep 2
Komt vaak voor	Groep 3	Groep 4

Vul nu de ongevallen in, zoals je die hebt opgehaald in de inventarisatie. Bepaal voor ieder ongeval hoe vaak ze (kunnen) voorkomen en wat de schade is (of kan zijn). Het helpt ook om op te schrijven om hoeveel mensen het dan gaat, en hoe de schade te repareren of te vergoeden is.

Waarom heb je samen met jouw groep deze indeling gemaakt? Omdat zo duidelijk wordt dat er voor de groepen ongevallen in het schema ook verschillende oplossingen zijn. Je kijkt natuurlijk eerst naar groep 4, met ongevallen die vaak voorkomen en veel schade hebben. Daar ga je als eerste mee aan de slag. Je gaat allerlei maatregelen nemen om deze ongevallen te voorkomen, want als iets niet (meer) voorkomt is er ook geen schade (zie hieronder).

Maar let eens op groep 2: ongevallen die bijna niet voor komen, maar als dat wel gebeurt meteen veel schade meebrengen. Ga over deze incidenten eens in gesprek met een deskundige in verzekeringen hoe dit het beste geregeld kan worden. Groep 3 is heel anders: deze ongelukjes komen vaak voor, maar er is bijna nooit schade. Wat dan helpt zijn goede instructies en voorlichting voor je medewerkers, de vrijwilligers en de bezoekers. Alles om de kans op schade te verkleinen.

8.5. Verminderen, voorkomen en accepteren

Met het matrixschema heb je een goed overzicht van de incidenten en ongevallen waar jouw maatschappelijk initiatief mee te maken heeft (of kan hebben). Je hebt in kaart gebracht hoe vaak ongevallen gebeuren en wat de schade kan zijn. Nu is het tijd voor actie. Wat kun je doen? Je gaat aan de slag met 3 soorten acties om met aansprakelijkheid, risico's en schade om te gaan.

- ◆ **Voorkomen of vermijden** - maatregelen om aansprakelijkheid te voorkomen, risico's te vermijden zodat schade niet of nauwelijks ontstaat;
- ◆ **Verminderen maatregelen om aansprakelijkheid te beperken** - om risico's te reduceren en om schade te verkleinen;
- ◆ **Accepteren** - maatregelen waarbij aansprakelijkheid een feit is en die schade repareren of vergoeden (betalen).

Als eerste ga je bekijken wat je kunt doen om aansprakelijkheid te voorkomen en ongevallen met schade te vermijden. Als je dit niet kunt voorkomen, probeer je aansprakelijkheid te beperken en risico's kleiner te maken. Het kan gewoon zo zijn dat aansprakelijkheid een feit is (denk aan risicoaansprakelijkheid, hoofdstuk 7), maar dan probeer je nog steeds om risico's te verkleinen. Als laatste neem je maatregelen om schade te repareren of te betalen.

Hieronder staan voorbeelden van hoe je risico's kunt voorkomen, verminderen en accepteren. Wat die maatregelen precies zijn, hangt sterk af van het type risico, incident of calamiteit.

- ◆ **Een eerste stap om een risico te voorkomen is het zo onmogelijk mogelijk te maken.**

Bang dat de opbrengst van de kaartenverkoop niet helemaal in de kas terecht komt? Zorg ervoor dat bezoekers alleen kunnen pinnen. Lopen er kinderen rond bij het oogsten van de gewassen van je herenboerderij? Volgende keer verbieden of een plek aanwijzen waar ze wel rond mogen lopen. Bang dat de tomatensoep op de schouders van je dinerende bezoeker terecht komt? Zorg voor een dienblad of dien de soep op vanuit een terrine.

- ◆ **Een andere manier van voorkomen is het risico te vermijden.**

Je voert een activiteit gewoonweg niet uit en voorkomt zo het risico en mogelijke schade. Zo hebben de vrijwilligers bij een formulierenbrigade afgesproken om geen belastingformulieren voor derden in te vullen, omdat de gevolgen van foutieve formulieren te groot zijn voor de bewoners. Een ander bekend voorbeeld is het beheer van bomen. Veel initiatieven die groenbeheer uitvoeren, doen geen onderhoud van bomen. Ze vinden de kans op ongevallen (met kettingzagen) of schade door het snoeien van takken en het rooien van bomen te groot.

Let op, als de boom in gemeentegrond staat is de gemeente altijd risico aansprakelijk voor het onderhoud ervan (zie hoofdstuk 7).

Kun je het risico niet of slechts voor een deel voorkomen? Bedenk dan hoe je het zo klein mogelijk kunt maken. Hieronder een groot aantal tips en voorbeelden die je kunnen helpen.

- ◆ **Zorg ervoor dat iedereen die een bepaalde activiteit uitvoert of dienst verleent daartoe ook capabel of handelingsbekwaam is.**
Organiseer trainingen, cursussen of andere manieren van kennisoverdracht. Weet degene die als Bhv'er is aangesteld wat hij moet doen? Is duidelijk wat de HCCP-instructies zijn? Hebben je vrijwilligers van de dagbesteding een training 'omgaan met dementie' gevolgd of een til-training en zijn ze vaardig met gereedschappen of gerei, hebben ze een training 'gastheerschap' gevolgd en weten ze hoe om te gaan met agressie? Bedenk ook of je misschien samen met andere initiatieven, verenigingen of organisaties trainingen kunt organiseren of kennis kunt delen. Soms mag een handeling alleen worden uitgevoerd door iemand die daartoe bevoegd of gecertificeerd is. Dat geldt voor een Bhv'er maar ook voor bepaalde (financiële) besluiten die alleen een bestuurslid mag nemen of de controle op speeltoestellen. Houd daar rekening mee.
- ◆ **Je maakt een risico ook zo klein mogelijk, als de mensen die bij je initiatief zijn betrokken op de hoogte zijn van afspraken, checklists en praktische zaken.**
Weet iedereen waar de telefoonlijst met belangrijke nummers hangt of waar de verbanddoos is? Zijn de afspraken helder over sleutelbeheer, tijden, toegang of het schenken van alcohol? En misschien zorg je er wel voor dat er altijd iemand aanwezig is die afspraken en lijstjes kent. En hebben bestuursleden met elkaar afspraken gemaakt over stemmen en besluitvorming in het bestuur en de organisatie?
- ◆ **Moet iemand een risicovolle klus uitvoeren?**
Zorg ervoor dat je dat altijd samen met anderen doet, zodat je op elkaar kunt letten en er altijd iemand bij is die een oogje in het zeil houdt of een controle kan uitvoeren. Organiseer je activiteiten met kinderen? Zorg er voor dat er voldoende begeleiders zijn, zodat er nooit iemand in zijn eentje voor de groep hoeft te staan. Natuurlijk zijn die begeleiders ook goed op de hoogte wat er gaat gebeuren.
- ◆ **Ga je een grote aankoop doen of moet je een besluit met grote financiële gevolgen nemen?**
Praat hierover met anderen (bijvoorbeeld de ALV) en bespreek de kosten en baten, raadpleeg een expert voor een second opinion of vraag een tegenspreker. Werk je met ladders? Laat er altijd iemand naast staan.
- ◆ **Zorg ervoor dat je goed geïnformeerd bent en dat afspraken, contracten en overeenkomsten voor beide partijen helder zijn.**
Zo ontstaan er geen misverstanden of verkeerde interpretaties met alle gevolgen van dien. Kom je er niet uit of weet je niet zeker of je het goed begrijpt? Vraag bijvoorbeeld een notaris, de KvK, een vrijwilligersondersteuner of iemand met een juridische achtergrond uit je bewonersgroep (en je zult het zien, die zijn er altijd) om het je uit te leggen. Better safe than sorry, zoals dat heet in goed Nederlands.

◆ **Controleer periodiek de materialen waarmee je werkt.**

Werkt alles nog goed en is alles in orde? Bezittingen in eigendom? Kom je wettelijke verplichtingen na. Denk bijvoorbeeld aan de check van de brandblusser, legionella-preventie of de verplichting van een VOG voor vrijwilligers en personeel die werken met kinderen of met mensen met een verstandelijke beperking. Zorg ook dat je vergunningen in orde zijn. Zijn jullie initiatiefnemer van een hertenkamp? Check bij de Omgevingsdienst of je gemeente aan welke voorwaarden je moet voldoen en of je vergunningsplichtig bent.

8.6. Maak afspraken en leg ze vast

Je hebt de risico's in kaart gebracht, geordend en je hebt samen met anderen bekeken hoe de risico's te voorkomen of te vermijden of, als dat niet kan, deze zo klein mogelijk te maken. Wat nu volgt is een belangrijke praktische stap: je maakt afspraken over het verminderen of voorkomen van risico's en je legt die afspraken vast. Of dat op papier of digitaal is, maakt niet uit.

Het is wel belangrijk dat je ze vastlegt, ook in het kader van zorgplicht (zie hoofdstuk 6 en 7). Je moet immers laten zien dat je maatregelen hebt genomen over aansprakelijkheid, risico's en schade, inclusief de veilige omgeving van jouw maatschappelijke initiatief voor personeel, vrijwilligers en bezoekers. Mocht een ongeluk met grote schade ooit bij de rechtbank komen (en we hopen natuurlijk van niet), dan zal een rechter als eerste kijken of je afspraken en regels hebt vastgelegd en, als tweede, of je ze ook goed hebt uitgevoerd.

- a. *Vastleggen van regels, richtlijnen en afspraken kost tijd en moeite. Maar het helpt jou en anderen om houvast te vinden en duidelijkheid te geven en krijgen. Dat geldt zowel voor actieve bewoners, bestuurders, bezoekers en vrijwilligers. Als iedereen weet wat er is afgesproken, voorkom je veel gedoe achteraf (wat meestal nog veel meer tijd kost).*
- b. *Het is altijd prettig om te kunnen verwijzen naar afspraken die zijn gemaakt. Nog een reden om afspraken vast te leggen is dat een verzekeringsmaatschappij of, in geval van een rechtszaak, een rechter om stukken kan vragen als er schade is opgetreden of als een incident heeft plaatsvonden. Die stukken heb je dan al mooi bij de hand.*
- c. *Afspraken met inspectie of gemeente over vervangende maatregelen om toch te kunnen voldoen aan inkoopvoorwaarden (zie hoofdstuk 5 over het Uitdaagrecht) kun je zo direct overleggen.*
- d. *Je hoeft niet altijd zelf het wiel uit te vinden. Jullie zijn echt niet de enigen die afspraken hebben gemaakt. Zoek naar goede voorbeelden van andere initiatieven en maak ze voor jezelf op maat.*
- e. *Beter goed gekopieerd dan slecht bedacht. Er zijn talloze platforms van bewonersinitiatieven waar je terecht kunt voor best practices.*
- f. *Je kunt afspraken vast leggen in woorden maar ook in beelden. Denk aan emoticons, foto's, vlogs of filmpjes waarin je duidelijk maakt hoe het er in jouw initiatief aan toe gaat en wat de normen, waarden en regels zijn.*
- g. *Elke afspraak die je maakt kun je vastleggen. Dat doe je al als je een schoonmaak- of oogstschema maakt, de huisregels op papier zet en ook als je statuten maakt of een huishoudelijk reglement.*

MEER AFSPRAKEN OM VAST TE LEGGEN

- ◆ Kleding- of hygiëne voorschriften (HCCP)
- ◆ Een checklist die je gebruikt bij introductie nieuwe vrijwilligers of medewerkers
- ◆ Checklist bij calamiteiten (met een lijstje noodnummers)
- ◆ Een kettingbellijst
- ◆ Afspraken over besluitvorming, behoorlijk bestuur (WBTR)
- ◆ Het draaiboek bij het organiseren van een activiteit, voor bij de aanvraag van de vergunning
- ◆ Handleidingen en handreikingen (hoe werkt de printer ook al weer en hoe vul je de koffie bij?)
- ◆ De afspraken, eisen of voorwaarden die zijn genoemd in overeenkomsten of contracten.

8.7. Schade repareren en betalen

Deze handreiking begon met het wettelijk uitgangspunt dat iedereen zijn of haar eigen schade draagt. Vervolgens heb je gelezen hoe in bepaalde gevallen aansprakelijkheid verlegd kan worden en welke 4 bijzondere vormen van aansprakelijkheid er in Nederland gelden. Je kent nu het 7-stappenplan, zodat je goed kunt omgaan met ongevallen, risico's en schade in kaart brengen en uitwerken. Toen heb je gelezen wat je kunt doen om risico's en mogelijke schade te voorkomen of te verminderen, je hebt maatregelen genomen en daarover heb je de afspraken gemaakt en vastgelegd.

Als laatste gaat het om schade repareren en vergoeden. Welke maatregelen horen daarbij? In beide gevallen komt het neer op kosten die je moet betalen. Het is belangrijk dat je ervoor hebt gezorgd dat je die kosten ook kunt betalen. Dat doe je door bijvoorbeeld:

◆ Fonds instellen of spaarpot maken.

Soms is het handiger om een spaarpotje te hebben dan dure verzekeringen af te sluiten. Als je vooral gebruik maakt van tweedehands spullen is het misschien niet de moeite (en kosten) waard om een inventarisverzekering af te sluiten. Komt het wel eens voor dat jouw vrijwilligers hun jas of broek kapot maken tijdens de werkzaamheden voor je initiatief? Maak een potje voor onverwachte kosten. Dan kun je kleine schade van je vrijwilligers meteen zelf vergoeden.

◆ Verzekeringen

Verzekeringen zijn een normaal onderdeel van juridische wereld (die je nu al best goed kent). Om erachter te komen of het nodig is om verzekeringen af te sluiten, is het verstandig op een rijtje te zetten waar die verzekering precies voor nodig is. Gaat het om schade veroorzaakt in jouw initiatief? Bekijk je matrix over aantallen ongevallen en omvang van de schade eens. Heb je ongevallen in groep 2 (komt weinig voor maar heeft wel grote schade)? Ga dan praten met een verzekeringsexpert om te bepalen wat voor jou de slimste oplossing is. Heb je een bestuur? Zorg dan dat er een verzekering bestuurdersaansprakelijkheid is afgesloten. Welke verzekering je ook gaat afsluiten, kijk goed of de verzekering wel de dekking geeft die je nodig hebt (en *let op* de kleine lettertjes, voorwaarden en uitsluitingen). Check altijd wat het maximum aan dekking is. Heb je te maken met een verplichte verzekering? Zorg dat je van meerdere aanbieders een optie krijgt, zodat je kunt vergelijken. Energiecoöperaties kunnen voor het verzekeren van hun windmolens of zonnevelden gebruik maken van de verzekering van Energiesamen.

◆ Rugdekking van de gemeente, de woningcorporatie of andere partij

Bijna alle gemeenten in Nederland stellen de vrijwilligersverzekering (van [Centraal Beheer Achmea](#)) ook open voor vrijwilligers van een maatschappelijk initiatief. Belangrijk is dat de vrijwilliger dan in georganiseerd verband een activiteit heeft verricht of dienst heeft geleverd waaruit schade is ontstaan.

Let op, de vrijwilligersverzekering die Centraal Beheer Achmea aanbiedt is een secundaire verzekering. Dat betekent dat bij schade altijd eerst gekeken wordt naar je eigen WA-verzekering voor dekking. Bedenk wel dat een WA-verzekering niet verplicht is (ondanks de benaming). Check of de gemeente een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering biedt waar jullie gebruik van mogen maken.

8.8. Communiceer intern en extern (volgend jaar weer?)

Je hebt nu bijna alle stappen van het 7-stappenplan Omgaan met Aansprakelijkheid doorlopen. Nu komt het aan op goed communiceren over al dat werk van jou en jouw initiatief gedaan heeft. De volgende vragen helpen je daarbij.

- ◆ Wie gaat het aan? Iedereen of een specifieke groep? Communiceer zo gericht mogelijk.
- ◆ Communiceren aan de mensen die bij je initiatief zijn betrokken. Maar vergeet ook de bezoekers niet, je leveranciers, je subsidiegevers, andere partijen met wie je samenwerkt.
- ◆ Zorg voor een herkenbare toon en huisstijl die past bij wie jullie zijn. Maak ook duidelijk wie de boodschapper is.
- ◆ Bedenk dat er ook afspraken staan in overeenkomsten of contracten die je hebt gesloten. Zorg ervoor dat de mensen die het aangaat, deze kennen. Als het gaat om huisregels of andere praktische afspraken wil je natuurlijk dat alle actieve bewoners deze kennen.
- ◆ Gebruik een goede mix van online en offline instrumenten.
- ◆ Het is handig om bepaalde afspraken en besluiten op je website te zetten. Zo kan iedereen zien dat jouw maatschappelijk initiatief volop bezig is geweest met aansprakelijkheid, risico's en schade, maar ook met het nog veiliger maken voor personeel, vrijwilligers en bezoekers.
- ◆ Als allerlaatste actie plan je voor volgend jaar weer de Aansprakelijkheidsdagen in voor jouw initiatief. Zo laat je zien dat het niet om een eenmalige actie gaat, maar een structureel onderdeel is van hoe jouw initiatief werkt. Dat zet je gewoon op de website.

COLOFON

De handreiking 'Aansprakelijkheid Maatschappelijke Initiatieven' is geschreven in opdracht van Democratie in Actie, www.lokale-democratie.nl

Auteurs

Nanneke van der Heijden (SMEE Advies) en
Mark Verhijde (Mark Verhijde Advies en Projecten BV)

Voor vragen naar aanleiding van deze handreiking kan contact worden opgenomen met diaservicepunt@vng.nl.